

Bulletin společnosti přátel historie města Chrastavy

№ 272
1-2021

Marktplatz 1905

Náměstí 2015

JAK BÝVALO ZA STARÝCH ČASŮ

Vánoční svátky jsou za námi, nový rok začíná a my si přejeme, ať je šťastný a veselý. Přáli si to i naši předci a řada zvyků, které tomu měly napomoci, přežívá dodnes.

Připomeňme si některé, o nichž se píše v knize Rudolfa Schwertnera: *Kratzau – Schicksal einer sudetendeutschen Stadt (Chrastava – osud sudetoněmeckého města)*, jejíž překlad SPHMCH dokončuje.

Zvyky a obyčeje spojené se životem lidí během roku odpovídaly jednak církevnímu cyklu a také národnostní svéráznosti pracujícího lidu.

Mnohé zvyky mohly být germánského, nebo dokonce keltského původu. Nové zvyklosti vznikaly v průběhu času, staré upadaly v zapomnění. Mnohé vznikaly na základě pověr, tu a tam nám unikl jejich hlubší smysl. Pakliže zde zmíníme naše domovské zvyky, pak to může být pouze popud pro čtenáře, oživit ty polozapomenuté.

Čas od Vánoc přes Silvestr až po Tři krále byl od pradávna plný tajemství. O čem člověk těch dvanáct nocí snil, to se mělo v příštích dvanácti měsících vyplnit. Jedním ze zvyků býval také cibulový kalendář: dvanáct cibulových slupek položených na okenním parapetu, posypaných solí, ve kterých se více či méně vysráží vlhkost vzduchu, mělo ukázat na vlhké nebo suché měsíce v příštím roce. O štědrovečerní a silvestrovské noci lidé věřili, že zvířata mluví, a dávali také jim něco dobrého z vánočního stolu. Sedláci na Štědrý večer dávali svým kravám další příděl sena.

Na Silvestra se očekával příchod nového roku a hrály se rozličné hry, které měly vrhnout světlo na tmavou budoucnost. Mnoho z nich se však hrálo již na Štědrý večer.

Šťastný a veselý Nový rok!

Mimo známého odlévání olova bylo také oblíbené „Odkrývání hrnečků“ („Hoadertöppeln“, „Töppelgucken“). Pod tři šálky na kávu se schovaly peníze, kousek chleba, kousek látky (Hoader, hadřík), pod čtvrtým nebylo nic. Ten, kdo se měl pod hrnečky podívat, musel opustit místnost, nebo se otočit zády, a teprve potom mohl otočit jeden šálek. Peníze znamenaly bohatství, chléb znamenal dostatek jídla, hadřík znamenal spory a hádky. Prázdný hrneček ale znamenal bídu.

V zimní polovině roku mezi Martinem a Velikonocemi se dříve konaly sousedské návštěvy. Původně se scházeli příbuzní, známí a sousedé ve velké osvětlené místnosti. Ženy a dívky k předení (u kolovrátku a přeslice), později u šití, nebo vyšívání, muži a chlapci k různým menším ručním pracím, které souvisely se soukenictvím nebo s jiným řemeslem. Čas plynul při vyprávění veselých příhod, zpěvu, vtipech, škádlení, vyprávění novinek, pohádek, pověstí a také hrůzostrašných historek. Hostitel nabízel malé pohoštění a hostitelé se pravidelně střídali.

Scházeli se také rádi ke draní peří. To ženy s hbitými prsty odstraňovaly husí nebo kachní peří z brků a získaným materiálem se plnily polštáře a peřiny. A když zmlkly kolovrátky, tak se přesto v zimě pokračovalo ve vzájemných návštěvách, a to až do třicátých let našeho století. Mezi staršími lidmi se neustále říkalo: „mr giehn zun Lichtn“ (jdeme za světlem), nebo: „mr giehn off en Rockngang“ (jdeme k přeslici).

Pojďme tedy také za světlem.

Začneme i my nový rok s dobrou náladou a veselou myslí.

Při házení pantofle se každý člen rodiny posadil zády ke dveřím a hodil svou pantofli nebo bačkoru za sebe přes hlavu. Jestliže ukazovala špičkou ven, tak dotyčný během roku (prý) opustí dům, což si zvláště přála vdavek chtivá děvčata. Tento zvyk byl v mnohých místech na Liberecku praktikován také v noci o svátku sv. Ondřeje (30.11.). Při pouštění svíček každý účastník umístil zbytek svíčky do ořechové skořápky a nechal ji plavat na hladině nádoby s vodou. Komu se svíce nejdříve potopila, tak ten měl jako první počítat se smrtí. Ale tyto vážné zvyky, které často mohly na konec roku vrhnout tmavý stín, stále více a více mizely a uvolňovaly místo silvestrovskému veselí při punči nebo jiných náladu povzbuzujících nápojích, čímž ročnímu kruhu zvyků bylo vesele odzvoněno a nový rok mohl začít s dobrou náladou.

Průběh roku byl ověncen četnými zvyky a obyčejí.

Zvláště s Novým rokem je spojena celá směs pověstí.

Kominík byl v tento den považovaný za největší příslib štěstí. Také setkání s dětmi na Nový rok ráno byl příslib štěstí, proto se také děti na Nový rok posílaly k příbuzným. Při oblékání na Nový rok ráno měl mít každý v kapse pár drobných mincí, aby se mince člověka držely po celý rok.

Na Tři krále se na mnoha domech psalo posvěcenou křídou nade dveřmi +K+M+B a letopočet. Tříkráloví koledníci byli dříve ojedinělí a koledníky byly pouze děti.

Zpříjemněme si nevlídné lednové období zavzpomínáním machnínského rodáka Egona Wienera na staré časy. Své školní dětství strávil v Chrastavě a na naše městečko dodnes často a rád vzpomíná.

Toto povídání je z jeho knihy „Podivuhodná země Sudety“.

KDYŽ TO KLOUZALO

Když to klouzalo, tak se dole od krámů nahoru ke kostelu vyjet nedalo. Ani linkový autobus ČSAD, který zajišťoval pravidelnou dopravu dětí do školy a zaměstnanců do blízkých úřadů a továren (v Chrastavě), nevyjel kopec ke kostelu a vracel se na státní silnici, aby naši obec objel.

A tak jsme na zastávce trpělivě čekali hodinu i dvě, a kde nic, tu nic. V té době šedesátých – sedmdesátých let minulého století přes vesnici nejezdila městská hromadná doprava a neznali jsme, co je mobil, a jak si vysvětlit to dlouhé čekání... Asi v nás byla větší pokora. Jen kolikrát jsem tlačil naše auto nahoru ke kostelu a otec se dušoval, že pokud si ještě někdy koupí auto, tak už nikdy s motorem vpředu. Když měl někdo z rodiny žlučnickový záchvat, tak se běželo do vrátnice Stavokombinátu volat k postiženému sanitku.

Sypání namrzlých a zasnežených silnic bylo o štěrku, který pokaždé přes léto někdo soukromě spotřeboval, a o našich dvou cestářích s jejich dvoukolovými vozičky. Starý Štěpánek byl starý a často jej lidé z výboru nemohli najít, i když sněžilo, že nebylo na krok vidět. Hledal se podle vozíku s lopatou, který spolehlivě parkoval někde kolem „Zeleného stromu“. To karlovský Hnízdil, ten měl na starosti krkolomný kopec z Karlova k nám dolů do Machnína. Myslím, že mu machnínský Štěpánek záviděl. Hnízdil měl při cestě chutnější jablka, která si jako cestář směl na podzim očesat a prodat. Prima deputát.

Stávalo se, že jsme ve škole v tělocvičně cvičili, venku sněžilo jako na Sibiři a shodou okolností mladý Hnízdil a

Štěpánek byli mezi námi. To potom místní funkcionáři MNV uhodili na kluky přímo ve škole, kdeže jsou ti cestáři? Vozíky byly u „Zeleného stromu“ a cestáři, jako by se propadli. Autobusy zase nejely.

A tak jsme je hledali – ty cestáře – i po sousedech a měli z toho srandu. Najít osobní auto, drožku nebo motorku se sajdkou, to nebylo v naší obci snadné. Pokud vím, tak obcí denně projelo jedno, dvě auta, motorek bylo až pět, pár nákladáků zde projelo přes den směr Liberec – Hamrštejn. Do místní textilky zajížděl i traktor a pár potahů sjíždělo od státního statku do okolních polí až k nedaleké Chrastavě.

Pokaždé to bylo špatně. S příchodem zimy ženské sypaly popel, žel i s hřebíky a bůhví s čím ještě, na hlavní silnici kolem kostela a na všechny vedlejší cesty, takže byl problém se sánkováním. To byl spor, který se řešil na obecním úřadě, ve škole, mezi dospělými, pokřikováním přes plot mezi sousedy. A tak se sypalo i o půlnoci, ale kousek dál, aby se nepoznalo, kdo popel nasypal.

A to nemluví o tom, čím se topilo. To se vlastně nezměnilo. Emise, zplodiny, dusivý kouř, hádky mezi sousedy, čím kdo topí, co vlastně v těch kamnech pálí. Tohle vyřešit by bodlo i dnes a zvedlo by to kulturu občanského soužití. Dost na tom, že autobusy, včetně MHD, jezdí a neklouže jim to.

O to míň se sánkuje a Machnínstí si o to míň lámou kosti. Aut podstatně přibývalo ...a cestáři? Ti staří už nejsou.

Zvládají to za ně auta s radlicemi a sypači bůhví odkud...

Hostinec „U Zeleného stromu“ na pohlednici odeslané v roce 1915.

*****

*****

Vážení a milí čtenáři, přátelé a příznivci historie města Chrastavy, děkujeme všem, kteří nám pomohli při doplňování střípků informací o minulosti našeho města. Vážíme si každého vašeho příspěvku, ať již písemného, ústního či obrazového. Historie Chrastavy je dlouhá a stále máme co objevovat a studovat. Díky vám obraz dějin zdejší krajiny získává zřetelnější detaily a barevnější paletu našich vědomostí. Budeme rádi, pokud nám i nadále zachováte svoji přízeň a my na oplátku budeme zveřejňovat vše zajímavé o našem městě a okolí. Přejeme, ať tento rok přinese více příjemných zážitků a ty nepříjemné, ať zanechá v roce minulém.

Konec roku 2020 nám přinesl další smutnou zprávu.

V pátek 25. prosince opustil tento svět dlouholetý člen naší Společnosti pan **Vladimír Dlouhý**.

Jeho život byl naplněný řadou aktivit, z nichž některé vykonával až do doby, kdy jej začala trápit nemoc. Byl například spoluzakladatelem chrastavské cyklistiky (kolová i silniční) v 50. letech. Věnoval se také biatlonu, stal se dokonce ústředním rozhodčím a jeho technickým delegátem.

Již jako kluk začínal v roce 1949 u hasičů, byl jedním z neaktivnějších členů SDH při budování Hasičského muzea a později zde také provázel návštěvníky. V roce 2009 získal za celoživotní práci v hasičském sboru ocenění Města Chrastavy „Osobnost města“, kterého si nesmírně vážil.

V naší SPHMCH se účastnil všech aktivit, akcí, schůzek a setkání. Zorganizoval například procházky po Chrastavě s vyprávěním o její minulosti. Lád'a byl zkrátka u všeho, co se dělo. Obohatil také náš archiv řadou příspěvků.

Zapsal se do našich srdcí jako čínorodý přítel, na kterého se můžeme vždy spolehnout, a takto na něj budeme stále vzpomínat.

Čest jeho památce.

Bulletin společnosti přátel historie města Chrastavy

№ 272 bylo vydáno v lednu 2021

Vydává jako přílohu Chrastavských listů a pro svoji potřebu Společnost přátel historie města Chrastavy. Toto číslo připravila: Jana Zahurancová, Petr Medřický

Napsat nám můžete na e-mail: sphmch@volny.cz

